

of the Department of Biological Basis of Physical Education, Health and Sport National University «Chernihiv Collegium» named after T. G Shevchenko.

Circle of scientific interests: professional training of the future teacher of physical culture,

psychophysiology of muscular activity, physiology of sports.

Дата надходження рукопису 23. 09. 2017 р.

Рецензент – д.п.н. професор М. В. Анісімов

УДК 378.147:1'39

СЕРГЄЄВА Оксана Володимирівна –

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології та перекладознавства
Хмельницького національного університету
e-mail: oksanasergeeva107@gmail.com

ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В умовах інтенсифікації і розширення економічних, політичних та культурних зв'язків між державами, коли швидкий розвиток засобів комунікації привів до скорочення відстані між різними народами, наше суспільство потребує висококваліфікованих, багатопрофільних фахівців зі знанням двох і більше іноземних мов, перекладачів, здатних брати участь у будь-якому міжнародному співробітництві, спрямованому на формування нового ставлення до України в Європі й у світі.

Професійна підготовка перекладача у вищих навчальних закладах України є процесом комплексним і включає не лише вивчення професійно значущих дисциплін, а й психологічну підготовку, аутотренінг та етапи формування перекладача як особистості-професіонала. Зміст навчання майбутніх перекладачів – це не лише теоретична підготовка з перекладознавства та практика перекладу. В освітньо-професійних програмах зазначається, що перекладачі повинні засвоїти ширший обсяг фонових знань, ніж фахівці з інших спеціальностей. Для перекладача такий обсяг наближається до аналогічного обсягу освіченого носія відповідної мови. До фонових знань програми відносять повсякденні поняття, знання Біблії, міфології та фольклору, географії, історії, архітектури, літератури, живопису, мистецтва, освіти, політики, юриспруденції, економіки та підприємництва, техніки, природознавства, медицини, гуманітарних наук, фразеології тощо. Також майбутні перекладачі повинні засвоїти ширший обсяг іншомовної лексики, ніж студенти інших гуманітарних

спеціальностей [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагоме значення для дослідження порушеної проблеми мають наукові розвідки українських та зарубіжних учених Н. Бідюк, В. Карабана, В. Комісарова, І. Корунця, Л. Латішева, Р. Мін'яр-Белоручева, Г. Мірама, О. Чердиченка, Л. Черноватого, С. Швачко, Д. Бахман-Медика (D. Bachmann-Medick), Р. Белла (R. Bell), Дж. Боуз-Байера (J. Boase-Beier), В. Вільса (W. Wilss), М. Зенга (M. Zeng), Л. Келлі (L. Kellie), Д. Кіралі (D. Kiraly) та ін.

Прийнято вважати, що *професійні компетенції* виступають складовими *професійної компетентності* фахівця, оскільки власне компетенції охоплюють лише окремі якості особистості або здатність виконувати професійні завдання, мобілізувати всі ресурси для виконання професійного завдання, що має особливе значення під час навчання перекладачів мовам. Професійна компетентність формується шляхом цілісного формування професійних компетенцій.

Зарубіжні науковці використовують багатозначний термін *«competence»*, що має близько п'яти значень, до яких входить і «здатність», і «вміння», і «ефективний результат дій», і «готовність до здійснення дії». Найбільш розповсюдженим є розуміння компетенції як сукупності знань, умінь, інтелектуальної та особистісної здатності, необхідної для ефективного виконання професійного завдання.

Мета статті дослідити проблему формування перекладацької компетенції у професійній підготовці майбутнього перекладача та визначити основні навички та

уміння, якими має оволодіти студент в процесі формування професійної перекладацької компетенції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основою професійної компетентності перекладачів є сформованість ключових компетенцій, які базуються на відповідних знаннях, уміннях і навичках. Однією з основних складових професійної компетентності перекладача є перекладацька компетенція. Вартими уваги є такі визначення перекладацької компетенції у сучасній британській педагогіці, а саме Е. Бялисток (E. Bialystok) розглядає її як «знання, вміння і навички перекладача для здійснення перекладу інформації» [4, с. 43]. Х. Альбір (Hurtado Albir) визначає це поняття як «здатність передавати інформацію» [5, с. 48], а М. Вільямс (M. Williams) стверджує, що перекладацька компетенція є «інтерлінгвальною і базується на розумінні відмінностей оригінальної мови і мови перекладу, включаючи тексто-парадигматику, складається зі здатності інтегрувати дві монолінгвальні компетенції на вищому рівні» [9, с. 58];

Згідно з цими дослідженнями до перекладацької компетенції відносять:

1) лінгвістичну, що визначається як інтегрована концепція знань лінгвістичного коду, використовуюваного з комунікативною метою. Зміст навчання полягає у здобутті знань з лінгвістики, культури і соціолінгвістики;

2) трансферну (пошук точних еквівалентів);

3) інструментальну або професійну (вміння долати труднощі під час перекладу);

4) психо-фізіологічну (креативність, логічність мислення тощо);

5) стратегічну (індивідуальний стиль, свідомість, вербальність як засоби вирішення проблем під час процесу перекладу) [8].

За результатами досліджень наукових праць з проблеми формування професійної компетенції перекладачів можна виділити такі компетенції, притаманні лише професійній діяльності перекладачів: семантичну, інтерпретаційну, міжкультурну і текстову. Перша характеризує здатність мобілізувати систему знань, умінь і навичок, необхідних для вилучення, запам'ятовування та створення смислу висловлювання мовою перекладу; друга – здатність мобілізувати систему знань, умінь і навичок, необхідних для виявлення контекстуального значення мовних засобів та їх трансформації на основі знання лексики та евристичних умінь; міжкультурна компетенція полягає у здатності мобілізувати систему знань, умінь і

навичок, необхідних для декодування й адекватної інтерпретації смислу мовленнєвої і невербальної дії представника іншої культури у конкретній комунікативній ситуації; і текстова компетенція характеризується здатністю мобілізувати знання, уміння й навички для розрізнення типу, жанру, стилю тексту, конструювання та відтворення тексту відповідно до заданої типології.

Важливою у питанні визначення особливостей професійної діяльності перекладачів є думка Р. Міньяра-Белоручева, який вважає, що основою перекладу є не лише умови сприйняття тексту та способи оформлення перекладу, а й різноманітні мисленнєві механізми, оскільки процес перекладу означає сприйняття, оформлення інформації. Згідно з його підходом, існує чотири види перекладу: зорово-письмовий, зорово-усний, письмовий на слух та усний переклад на слух [1]. Окрім цього, науковець пропонує виділяти види перекладу, виходячи з низки розумових та мисленнєвих механізмів, що функціонують у процесі перекладу. Таким чином, найважливішими механізмами перекладацької діяльності є: сприйняття похідного тексту, запам'ятовування, перехід від однієї мови до іншої, оформлення перекладу та синхронізація перекладацьких операцій [1].

На основі вказаних положень Р. Міньяра-Белоручев робить висновок, що умови функціонування перекладацьких операцій полягають у чотирьох видах перекладу: письмовому, синхронному, перекладі з аркуша та послідовному. Аргументованість цього підходу є безсумнівним, оскільки кожний вид перекладу вимагає спеціальної системи підготовки та тренування. Так, для ефективної діяльності письмового перекладача, який поєднує перетворювальну та пошукову функції одночасно з пізнавальною активністю та почуттям відповідальності, необхідні, на думку вченого, такі психологічні якості, як: ретельність та обачність; виконавча дисципліна; акуратність, терпіння; спостережливість та зібраність; стійкість уваги; перемикання уваги; довготривала пам'ять; здатність шукати нові варіанти рішення проблем [1].

У контексті нашого дослідження заслуговує на увагу усний та письмовий переклад, що є двома різними сферами професійної діяльності, хоча деякі перекладачі займаються як першим, так і другим. Кожний з цих перекладів вимагає певного арсеналу знань, умінь та навичок, а більшість перекладачів мають здібності лише

до одного з них. Усний переклад вимагає однакового володіння обома мовами, тоді як письмовий переклад здійснюється лише однією мовою здебільшого рідною (активною) [7].

Як правило, немає чіткої диференціації перекладача усного мовлення (Interpreter) та перекладача писемного мовлення (Translator), оскільки між ними є багато спільного. Наприклад, вони повинні володіти комбінацією мов, що дозволяє вільно говорити або писати рідною (активною) і іноземною (пасивною) мовами. Активною мова є тоді, коли перекладач володіє нею вільно і на яку він робить переклад. Володіння пасивною мовою повинно бути наближеним до вільного [7].

Важливими для здійснення як усного, так і письмового перекладу є механізми антиципації, компресії та перефразування. Однак якщо усний переклад ґрунтується на автоматизованому володінні ними, то письмовий — на усвідомленому. Відповідні вправи для навчання усного перекладу передбачають інтенсивний розвиток згаданих механізмів, тоді як їх формування у письмовому перекладі вимагає аналізу перекладів з обґрунтуванням застосування прийомів компресії та перефразування, а також розвиток антиципації із застосуванням усвідомленого аналізу. За формою це можуть бути перефразування (із заданим початком чи без нього) або компресія речень чи абзаців, аналіз паралельних текстів з обґрунтуванням доцільності застосування згаданих механізмів, заповнення лакун (пропусків) в одному тексті тощо [2].

Одним із головних компонентів змісту навчання, зокрема, формування перекладацької компетенції, як в усній, так і в письмовій формах, є забезпечення засвоєння способів перекладу (транскодування, калькування, контекстуальна заміна, описовий переклад тощо). Проте методика їх навчання залежить від виду перекладу. Зважаючи на те, що від письмового перекладача вимагається усвідомлене застосування якомога ширшого спектра способів перекладу, їх навчання потребує детального аналізу з наступним узагальненням. Матеріалом такого аналізу можуть бути паралельні тексти інших перекладачів, тексти власних перекладів тощо з обґрунтуванням застосованих способів інтерпретації, а також ТО із визначенням та обґрунтуванням найдоцільніших способів їх перекладу. На відміну від усного, умови виконання письмового перекладу надають можливість компенсувати недостатній обсяг словникового запасу та фонових знань за

рахунок використання довідкових матеріалів і консультацій, а отже, до змісту розвитку вмінь письмового перекладу слід включати навчання пошуку джерел для з'ясування значень слів, відсутніх у словниках, а також відсутніх у свідомості майбутніх перекладачів фонових знань [2].

Для здійснення усного перекладу студенти вже до початку п'ятого семестру мають вийти на мінімально необхідний рівень компетенції в усному мовленні (як в аудіюванні, так і в говорінні), а для цього потрібна чітка координація курсу практики перекладу зі змістом навчання практики мовлення, аби студенти встигли досягти згаданого рівня. Для письмового перекладу рівень навичок та вмінь усного мовлення студентів є другорядним чинником, чого не можна сказати про компетенції в читанні та письмі, які до згаданого часу мають досягти достатньо високого рівня. Це, знову ж таки, вимагає точної синхронізації курсів практики перекладу та практики мовлення, встановлення кількісних і якісних характеристик мовленнєвої компетенції студентів для кожного етапу навчання і об'єктивного їх контролю [2].

Висновки і перспективи подальших розвідок напряму. Таким чином, узагальнюючи все викладене вище, можна зробити висновок, що професійні компетенції майбутніх перекладачів полягають у здатності використовувати і поєднувати знання, вміння та навички з певних галузей діяльності залежно від змінних вимог конкретної ситуації або проблеми. Виявлено, що між усним послідовним та письмовим перекладом існує низка важливих розбіжностей, внаслідок чого методика їх навчання суттєво різниться. Головною відмінністю є різне співвідношення аналітичних і практичних елементів у процесі формування навичок та вмінь. До перспективних напрямів наукових розвідок вважаємо за доцільне віднести: дослідження особливостей професійного розвитку перекладачів та підвищення їх мотивації до активної діяльності й розвитку в асоціаціях перекладачів України та світу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Миньяр-Белоручев Р. К. Как стать переводчиком / Р. К. Миньяр-Белоручев. – М.: Моск. лицей, 1998. – 286 с.
2. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності / Л. М. Черноватий // Підручник для студентів вищих закладів освіти за спеціальністю «Переклад». – Вінниця: Нова книга, 2013. – С. 368.
3. Черноватий Л. М. Проблеми формування фахової компетенції майбутніх перекладачів /

Л. М. Черноватий, Н. А. Якушева // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – 2007. – № 772. – С. 135–137.

4. Bialystok E. Communication strategies: a psychological analysis of second language use / E. Bialystok. – London : Blackwell, 1990. – 236 p.

5. Hurtado Albir A. Enseñar a traducir. Metodología en la formación de traductores e intérpretes / A. Hurtado Albir. – Madrid: Edelsa-Grupo Discalia, 1999. – 438 p.

6. Prais S. J. Schooling standards in England and Germany: some summary comparisons bearing on economic performance / S. J. Prais, K. Wagner. – London: Compare, 1986. – 536 p.

7. Пум А. Translator training [Електронний ресурс] / А. Пум. – Access technique: http://www.tinet.cat/~apym/online/training/2009_translator_training.pdf. – Заголовок з екрану. – Мова англ.

8. Richards J. C. Approaches and methods in language teaching / J. C. Richards, T. Rodgers. – [2nd ed.]. – London: CUP, 2002. – 728 p.

9. Williams M. Psychology for language teachers: a social constructivist approach / M. Williams, R. Burden. – London: CUO, 1997. – 244 p.

REFERENCES

1. Minyar-Byeloruchev, R. K. (1998). *Kak stat perevodchikom*. [How to become a translator]. Moscow.

2. Chernovaty, L. M. (2013). *Metodyka vykladannia pereklady yak spetsialnosti*. [Methods of teaching translation as a profession]. Vinnytsya.

3. Chernovaty L. M. *Problemy formuvannya fakhovoyi kompetentsiyi maybutnikh perekladachiv*. [Problems of formation of professional competence of future translators]. Vinnytsya.

4. Bialystok, E. (1990). Communication strategies: a psychological analysis of second language use. London.

5. Hurtado, Albir A. (1999). Enseñar a traducir. Metodología en la formación de traductores e intérpretes. Madrid.

6. Prais, S. J. (1986). Schooling standards in England and Germany: some summary comparisons bearing on economic performance. London.

7. Пум, А. (2009). Translator training. Access technique: http://www.tinet.cat/~apym/online/training/2009_translator_training.pdf.

8. Richards, J. C. (2002). Approaches and methods in language teaching. London.

9. Williams, M. (1997). Psychology for language teachers: a social constructivist approach. London.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

СЕРГЄЄВА Оксана Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри германської філології та перекладознавства Хмельницького національного університету

Наукові інтереси: новітні технології у викладанні перекладу; лексико-граматичні аспекти перекладу.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SERGEEVA Oksana Volodymyrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department German Philology and translation studies at Khmelnytsky national University.

Circle of research interests: emerging technologies in teaching translation; lexical and grammatical aspects of translation.

Дата надходження рукопису 10. 10. 2017 р.

Рецензент – д.п.н. професор С. І. Шандрюк

UDK : 81'246.2

SMIRNOVA Lina Leonidivna – PhD, Associate Professor, Chair Of Linguodidactics And Foreign Languages Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University e-mail:rusli1995@ukr.net

TRANSLATION AS A CONSTITUENT PART OF BILINGUAL EDUCATION

Formulation and justification of the relevance of the problem. Translation activity has one or more specific purposes and whichever they may be, the main aim of translation is to serve as a cross-cultural bilingual

communication vehicle among peoples. In the past few decades, this activity has developed because of rising specialists' mobility, globalization and the expansion of the mass media and technology. For this reason, teaching